

NORDISK ARKITEKTURFORSKNING

NORDIC JOURNAL OF ARCHITECTURAL RESEARCH

1/2.2010

Architecture,
Energy and Climate

NORDISK ARKITEKTURFORSKNING

Redaksjon

Eivind Kasa (Sjefsredaktør/Editor-in-Chief)
Ruth Woods (Redaksjonssekretær/Editorial Secr.)
Birgit Cold (Redaktør/Editor)
Rolee Aranya (Redaktør/Editor)

Grafisk form

Ole Tolstad - www.tolstad.com

Redaksjonens adresse

Nordisk Arkitekturforskning
Fakultet for arkitektur og billedkunst, NTNU
Eivind Kasa, Editor-in-Chief
Alfred Getz vei 3
7491 Trondheim
tel (+47) 73 59 50 07
www.arkitekturforskning.net

Tidsskriftets e-post: nordark@ab.ntnu.no

Design og illustrasjon omslag

Alex Booker, NTNU

©Forfatterne og Nordisk Arkitekturforskning
ISBN 978-82-92880-07-4

Trykk: Tapir Uttrykk AS, Trondheim 2010

Miljøfyrtårn®

Tidsskriftet er utgitt i samarbeid med
Nordisk Arkitekturakademi

NORDISK FORENING FOR ARKITEKTURFORSKNING

Arbeidsutvalg

President: Peter Thule Kristensen
(peter.thule@karch.dk)
Vice president: Ebbe Harder
(ebbe.harder@karch.dk)
Secretary: Charlotte Mathiassen,
(charlotte.mathiassen@karch.dk)
Cashier: Marianne Schou
(marianne.schou@karch.dk)

Board members, Denmark

Peter Thule Kristensen
(peter.thule@karch.dk)
Jørgen Dehs, (joergen.dehs@a-aarhus.dk)
Gitte Marling, (marling@aod.aau.dk)
Ebbe Harder (deputy member)
(ebbe.harder@karch.dk)
Henrik Reeh, (deputy member)
(reeh@hum.ku.dk)
Ole Michael Jensen (deputy member)
(omj@bsi.dk)
Gertrud Jørgensen, (deputy member)
(gj@life.ku.dk)

Board members, Finland

Ari Hynynen, (ari.hynynen@tut.fi)
Aija Staffans, (aija.staffans@helsinki.fi)
Sari Hirvonen-Kantola, (deputy member)
(sari.hirvonen@oulu.fi)
Risto Suikkari, (risto.suikkari@oulu.fi)
Minna Chudoba (deputy member)
(minna.chudoba@tut.fi)

Board members, Norway

Eivind Kasa, (eivind.kasa@ntnu.no)
Peter Hemmersham
(peter.hemmersham@aho.no)
Birgit Cold, (deputy member)
(birgit.cold@ntnu.no)
Gro Lauvland, (gro.lauvland@ntnu.no)
Espen Johnsen, (deputy member)
(espen.johnsen@ifikk.uio.no)
Elisabeth Tostrup, (elisabeth.tostrup@aho.no)

Board members, Sweden

Fredrik Nilsson, (fredrik@chalmers.se)
Emma Nilsson
(emma.nilsson@arkitektur.lth.se)
Helena Mattson, (helena.mattson@arch.kth.se)
Ylva Dahlman (ylva.dahlman@sol.slu.se)
Magnus Rönn (deputy member)
(magnusr@arch.kth.se)
Maria Hellström Reimer (deputy member)
(maria.hellstrom.reimer@ltj.slu.se)

Styrets adresse

Nordisk Forening for Arkitekturforskning
President Peter Thule Kristensen
Kunstakademiets Arkitektskole
Philip de Langes Allé 10
1435 Kbh. K
tel (+45) 3268 6000
arkitektskolen@karch.dk

Abonnement og løssalg

Nätverkstans ekonomitjänst
Box 311 20, 400 32 Göteborg
Tel. 031 743 99 05
Fax 031 743 99 06
E-post: ekonomitjanst@natverkstan.net
OBS! Subject: NA

ABONNEMENT OG MEDLEMSAVGIFTER

PRISER 2008 Tidsskriftet er fritatt for moms Valuta	Sverige SEK	Danmark DKK	Finland Euro	Norge NOK	Utenfor Norden SEK
Abonnement enkeltpersoner*	350	290	38,5	320	425
Abonnement studerende/doktorand*	250	205	27,5	225	305
Abonnement 1 eks institusjon/bedrift*	525	430	57,7	475	625
Abonnement 3 eks institusjon/bedrift*	725	595	79,7	660	825
Kun medlemskap	50	45	5,9	50	50
Løsnummer	100	90	11,8	95	150
Løsnummer, dobbeltnummer	175	150	21,0	170	260
Årgang 87-00	100	90	11,8	95	150
Årgang 01-03	200	175	23,5	190	300
Årgang 04-06	225	200	26,9	215	280

*medlemskap for én person i Nordisk Forening for Arkitekturforskning.

Betaling i Sverige til **Postgirot 419 03 25-3**
i Danmark til **BG Bank 1-678-0995**
i Finland til **Leonia Bank 80013-70633795**
i Norge til **Den norske Bank 7877.08.13769**

Betaling i land utenfor Norden i
SEK med SWIFT-adresse
PGSI SESS Account no: 4190325-3,
Postgirot Bank Sweden
SE-105 06 Stockholm

Ikke send sjekker.
Ikke betal til svensk postgiro fra Danmark,
Finland og Norge.

NORDISK ARKITEKTURFORSKNING

NORDIC JOURNAL OF ARCHITECTURAL RESEARCH

1/2.2010

THE ARTICLES HAVE BEEN PEER REVIEWED BY AT LEAST TWO OF THE FOLLOWING RESEARCHERS:

ANNEMIE WYCKMANS, NTNU

ARNE FØRLAND, Aarhus School of Engineering

ELI STØA, NTNU

HANNE LEHRSKOV, Aarhus School of Engineering

HANNE TINE RING HANSEN, Rambøll, Denmark

INGER-LISE SAGLIE, University of Life Sciences, Ås

JAAN-HENRIK KAIN, Chalmers University of Technology

LARS-GÖRAN MATTSSON, Royal Institute of Technology, Stockholm

MATHILDE PETRI, Royal Danish Academy of Fine Arts, School of Architecture

PER HEISELBERG, Aalborg University

RASMUS LUND JENSEN, Aalborg University

THOMAS JUEL CLEMMENSEN, Aarhus School of Architecture

TOMAS SVENSSON, Swedish National Road and Transport Research Institute

TORBEN DAHL, Royal Danish Academy of Fine Arts, School of Architecture

MICHAEL JONES, NTNU

MARIE LOUISE ANKER, STFK

SIGMUND ASMERVIK, UMB, Ås

FINN HAKONSEN, NTNU

DAG KITTANG, NTNU

STAALE SINDING-LARSEN, NTNU

MAGNUS RÖNN, KTH

TIM ANSTEY, KTH

BIRGIT COLD, NTNU

ANNE KATHRINE FRANDSEN, SBI

Innhold: Vol. 22, No 1/2.2010

NORDISK ARKITEKTURFORSKNING – NORDIC JOURNAL OF ARCHITECTURAL RESEARCH

	<u>TOPIC: ARCHITECTURE, ENERGY AND CLIMATE</u>
4	Architecture, Energy and Climate
MICHAEL LAURING	
9	Housing, mobility and urban sustainability - examples and best practices from contemporary cities
PETTER NÆSS, VICTOR ANDRADE	
21	Building for climate change – meeting the design challenges of the 21st century
MATHIAS HAASE, INGRID ANDRESEN, BERIT TIME, ANNE GRETE HESTNES	
32	Towards a New Paradigm: Design Strategies for Architecture, Energy and Climate Change using Danish Office Buildings as a Case Study
ROB MARSH, VIBEKE GRUPE LARSEN, JAKE HACKER	
47	From ecological houses to sustainable cities. Architectural minds
MICHAEL LAURING	
61	How can we adapt education programmes to the architecture of the future?
MARY-ANN KNUDSTRUP	
74	Three types of environmental effort – behavioural changes, technical development, architectural design
CLAUS BECH-DANIELSEN	
83	Integrating Urban Design, Land Use and Transport Policies to Contribute Towards Sustainable Development. The Bus Rapid Transit System (BRT) in Three Developing-Country Metropolises: Curitiba, Beijing and Johannesburg
VICTOR ANDRADE	
95	<u>VITENSKAPELIGE ARTIKLER UTENFOR TEMA</u> Reusing the past: Popular architecture in Golsfjellet summer mountain farm area
INGER-LISE SAGLIE, GRETE SWENSEN	
109	Accessibility and sensory experiences: designing dwellings for the visual and hearing impaired
CAMILLA RYHL	
123	The Wooden City of Stavanger. Self image as a basis for development
LEROY OLAF TONNING	
135	Retracing Khufu's Great Pyramid. The "diamond matrix" and the number 7
OLE JØRGEN BRYN	
145	Architects and the creation of images
YLVA DAHLMAN	
157	<u>FORUMARTIKLER</u> Hva skal vi med arkitekturforskningen? Samtale med tre praktiserende arkitekter i Trondheim om arkitekturforskning og praksis
KENNETH STOLTZ	
169	Om at skabe tankevækkende viden - vidensformer mellem arkitektens praksis og forskning. Et intervju med Kristian Kreiner
INGE METTE KIRKEBY	
177	<u>BOKANMELDELSER</u> Tom Nielsen: Gode intensjoner og uregjerlige byer
DAG KITTANG	
179	Åshild Lappegard Hauge: Housing and Identity. The Meaning of housing communication identity and its influence on self-perception
RANDI A. NARVESTAD, DAVID CLAPHAM, EINAR STRUMSE	
181	Books Recieved/Bokomtaler
EIVIND KASA	

Hva skal vi med arkitekturforskningen?

Kenneth Stoltz

Nordic Journal of Architectural Research

Volume 22, No 1/2, 2010, 12 pages

Nordic Association for Architectural Research

Kenneth Stoltz

NTNU, Norwegian University of Science and Technology, Faculty of Architecture and Fine Art,
Trondheim, Norway

Abstract:

How can architectural research contribute to the development of architectural practice? And vice versa: how can architectural research be strengthened by achievements in architectural practice? Is basic research in architecture considered important at all in the architecture studios? These issues are not new, but they are increasingly relevant.

The Nordic Journal of Architectural Research invited three distinguished architects from leading studios in Trondheim to a conversation about the relationship between research and practice, and in what manner the architects are working to build new expertise in their respective studios. The article includes a discussion of the editorial profile and content of the Nordic Journal of Architectural Research based on the three Norwegian architects' reviews of the volumes of the 2008 edition.

Keywords:

Architectural research, architectural practice, evaluation, dissemination, research by design

Samtale med tre praktiserende arkitekter i Trondheim om arkitekturforskning og praksis.

Før møtet med *Nina Kielland* (PKA), *Maryann Tvenning* (Pir II) og *Jon Morten Breidablikk* (Eggen Arkitekter), hadde de tre ledende trondhjemsarkitektene velvilligst forberedt seg til samtalen med redaksjonen i Nordisk Arkitekturforskning med å lese hele siste årgang av tidsskriftet på forhånd.

Det var både forskningens status og NAs status som forskningstidsskrift redaksjonen ønsket å sette under lupen ved å invitere representanter fra arkitektstanden opp til NA-kontoret ved Fakultet for arkitektur og billedkunst ved NTNU i Trondheim – Norges største og eldste arkitektskole, som fyller 100 år i 2010.

Tidsskriftredaksjonen var representert med redaktør og førsteamanuensis *Eivind Kasa*, professor *Birgit Cold* og stipendiat *Ruth Woods*.

Nordisk Arkitekturforskning (NA): Vi har invitert dere fordi det er en stadig mer aktuell diskusjon, om forholdet mellom forskning og praksis. Det første spørsmålet blir da åpenbart – og vidt: Hva kan arkitekturforskningen bidra med til praksis? Og omvendt: Hvordan kan forskningen styrkes av det som skjer i praksis?

Jon Morten Breidablikk: - Som all annen forskning er arkitekturforskning interessant i varierende grad. Det blir ikke mindre interessant selv om du er i praksis, snarere tvert imot. Om forskningen lar seg omsette i praksis er også interessant for min del. I de tre numrene av NA vi fikk i oppgave å lese før vi kom hit, merket jeg meg spesielt én artikkel som var veldig interessant: Artikkelen om veinettet og det urban-rurale landskap (nr. 2/2008) ga perspektiver på en tematikk som har preget vår generasjon siden 1960-tallet, og som teknologiforskere og planforskere kanskje kan se seg litt blinde på. Det var særlig interessant at artikkelen ble presentert her, og ikke i et plantidsskrift. Jeg var innom et par andre artikler i samme nummer som også var interessante, men ikke i samme grad. Etter min mening bør ikke forskningen bare være nytteorientert. Det er bra med nytteorientering, men viktig at også noe forskning reiser grunnleggende problemstillinger og innspill til en verdidebatt.

Maryann Tvenning: - Grunnforskningen som vi ikke ser så mye av til daglig, er veldig viktig, ikke minst fordi den "oppdrar" de som kommer etter oss. Grunnforskning og anvendt forskning, eller oppdragsforskning, er slik sett veldig forskjellig.

NA: - Mener du at grunnforskningen har verdi i seg selv, eller har den verdi fordi den kan komme til nytte på sikt?

Maryann Tvenning: - Arkitekturforskning på skolene er særdeles viktig nettopp fordi den fører undervisningen på skolene videre – utvikling skjer ikke av seg selv. I vår praksis benytter vi oss mye av forskning; vi henter gjerne inn ekstern kompetanse i form av spesialister fra for eksempel SINTEF (Skandinavias største uavhengige forskningskonsern. Dette samarbeidet er noe av det vi lærer mest av, og som passer best til tempoet i vår hverdag. Jeg har også gått gjennom tidsskriftene. Mest spennende etter min mening var temanummeret *Designing the Experience City* (nr. 1/2008). Evaluering av arkitektur er et annet tema i tidsskriftet som jeg likte å lese om. I nasjonale og internasjonale arkitektkonkurranser legger juryene, ofte prestisjefylte juryer som gjør en profesjonell jobb, premissene som definerer kvalitet på arkitektur. Og det er den eneste kritikken av arkitektur som alle sammen i praksisfeltet følger med på. Det er opplest og vedtatt at alle støtter hverandre i et såpass lite miljø som arkitekturpraksis, så det er svake tradisjoner for å bedrive arkitekturkritikk, i hvert fall i Norge. Det er "ukollegialt" å kritisere hverandre, i hvert fall kan vi ofte få et inntrykk av det. Enkelte medier har begynt å interessere seg mer og mer for arkitektur, og bedriver også arkitekturkritikk fra tid til annen, men det blir oftest synsing, det ligger sjelden faglig tyngde bak. Hvis vi skal heve arkitekturens kvalitet, bør det kanskje bli et tettere og bredere samspill mellom praksis og forskningen, og kritikken og formidlingen er også en brikke i dette.

Nina Kielland: - Jeg har aldri hørt om dette tidsskriftet før, og jeg må si at det var noe vanskelig tilgjengelig i denne formen, det er ikke konkret nok. Ingen på kontoret (PKA) hadde heller hørt om

det. Vårt kontor arbeider mest i spennet mellom teknologi og arkitektur, og det er vel også der mitt eget interessefelt er tyngst. Jeg hadde gjerne sett at humanistiske og samfunnsvitenskapelige miljøer gjorde seg mer fremtredende i arkitekturforskningen, og gjerne i mer popularisert form enn i dagens NA. Når det gjelder arkitekturkritikk må vi være så ærlige å erkjenne at det er et nært forhold mellom levebrød og arkitekturen. Man kan lett gjøre seg sårbar i forhold til å stikke seg fram og mene for mye offentlig om arkitektur, for man blir fort uglesett dersom man uttaler seg kritisk om kollegers bygg og prosjekter. Kanskje derfor kan man ofte få inntrykk av at alle uttaler seg offentlig om arkitektur, utenom arkitekter, og det blir jo feil. Det er en veldig kraft i arkitektur, men vi må være villigere til å si hva faget vårt er, vi må bli dyktigere på å formidle både mangfoldet og begrepene i faget. Et typisk forskningsområde kan være – og jeg fører en uendelig kamp med Trondheim Kommune om dette spørsmålet – ”hvor tett kan et boligområde være”, og hvilke kvaliteter har disse områdene. Vi har mulighet til å prøve ut i praksis det forskningen måtte lure på. For eksempel: hvordan lager du god akustikk i et rom som skal eksponere betongen? Hva er godt innemiljø? Hvordan utvikles arkitekturen i tråd med nye lovpålagte retningslinjer og krav når det gjelder energi og miljø? Vi har vært med i et par FoU-prosjekter, blant annet i samarbeid med SINTEF Byggforsk og annen ekspertise. Men det eksisterer en viss barriere mellom forskere og arkitekter, ikke minst når det gjelder kommunikasjon. Vi har kanskje for dårlig kunnskap om bruk av språket?

NA: Hva er det dere ønsker et bredere fokus på i arkitekturforskningen?

Jon Morten Breidablikk: - La meg gå tilbake til et eksempel som Nina tok opp: Hvor tett kan et boligområde bli, ikke bare kvantitativt, men særlig kvalitativt? I vår praksis møter vi plan- og bygningsslov og en lang rekke forskrifter vi må forholde oss til. Alle har til alle tider forholdt seg til lover og bestemmelser som setter noen begrensninger og gir noen muligheter. Er dette regelverket laget for å hindre noe uønsket, eller for å sikre noen verdier som vi ønsker å bevare? Det er selvfølgelig begge deler. De ulike etatene man forholder seg til i en byggesak støtter seg ofte på forskjellig forskning, og mener ofte ulike ting. Hva som er bra for folks liv, bør være et grunnleggende spørsmål som arkitekturforskningen kan interessere seg for, og da må problemstillinger som hvor tett et boligområde skal kunne bebygges relatere seg til dette.

Nina Kielland: - Jeg er veldig opptatt av energi- og miljøvennligheten, at det blir noe mer enn honnørord, og konkretiseres. Det er nå en trend at vi skal bygge mer energibesparende, men det skal ikke vises! Det blir rart for meg. Jeg har deltatt i bærekraftdebatten lenge, og har stor tro på den, men jeg synes ikke vi som faggruppe har klart å selge den godt nok. Kvaliteter i minimumsboligen burde helt åpenbart være et tema for forskningen. Sosial boligbygging med kvalitet er et annet eksempel. Men så er det å definere kvalitetsbegrepet, da. Jeg har sittet i Boligutvalget i Norske Boligbyggelags Landsforbund, men det var nesten umulig å få satt ord på hva boligkvalitet er for noe. Noe vet vi, men folk virker ikke særlig villige når det gjelder å få konkretisere disse problem-

Fra venstre:

Sivilarkitekt Nina Kielland, daglig leder i Per Knudsen Arkitektkontor AS (PKA)

Sivilarkitekt Maryann Tvenning i Pir II Arkitektkontor AS.

Sivilarkitekt og daglig leder Jon Morten Breidablikk i Eggen Arkitekter AS.

stillingene og uttrykke dem i klare ord. Godt innemiljø er også et tema det bør forskes mer på – spesielt er jeg opptatt av lys, dagslysets påvirkning. Hva betyr i det hele tatt variasjon for dem som bruker arkitektur? Jeg mener at temperaturforandring er en del av menneskets grunnleggende livsbetingelser, men sånn som det er blitt i dag, kobles HMS-apparatet inn hvis temperaturen går opp eller ned med en halv grad. Altså, variasjon og opplevelseskvalitet for menneskene – jeg tror veldig på betydningen av dette, men hvordan kan vi kvantifisere det? Godt innemiljø har mange aspekter som vi bare påstår noe om. Disse tingene prøver vi arkitekter i det minste ut i praksis.

Maryann Tvenning: - Kvantifisering av kvalitet står ikke på min ønskeliste. Skal man få til bra arkitektur, så er det viktig å rydde noe av veien også. Tegner man 1.000 boliger så behøves mye dokumentasjon og forhåndsarbeid, for det nytter ikke å eksperimentere på det nivået. Derfor kunne jeg tenke meg flere og bedre tverrfaglige evalueringer av prosjekter som er gjennomført, for å få et bedre erfaringsgrunnlag til senere. Dette må det være mulig å forske på. Medieomtale av pilotprosjekter og andre prosjekter som er i gang er også viktig. Alle bidrag til å få dette mer profesjonelt, eller å få flere fagfelt med på å diskutere omgivelser, er verdifullt.

NA: - Det er interessant at dere bringer til torgs disse synspunktene, for det aktualiserer behovet for å tenke hele Norden som ett forskningsfelleskap. Det har vært forsket en del på kvalitetsbegrepet i arkitekturen i Sverige, men det er en forskning som har blitt lite formidlet i Norge. Det samme gjelder danskernes forskning på virkninger av nyliberalismen og den såkalte opplevelsesøkonomien på byplanleggingen.. Det foregår altså mye interessant forskning i de nordiske landene, som dog er litt vanskelig tilgjengelig for folk som bor i deres naboland. Det prøver vi å bøte på.

Nina Kielland: - Bra. Formidlingen er viktig. Man har jo forskjellige anlegg som arkitekt, og jeg føler meg ikke som noen elitearkitekt, men liker å holde meg oppdatert på arkitekturformidling. Her finnes det flere sjangre. For NA sin del opplever jeg at terskelen gjerne kan legges noe lavere, populariseres mer, slik at man lettere får med seg flere inn i den verdenen, og ikke bare de mest intellektuelle leserne, for å si det slik.

Den utfordrende formidlingen

NA: - Det er interessant å høre at dere etterlyser større grad av populærvitenskapelig forskningsformidling i NA. Det er, som Nina var inne på, ulike sjangre innenfor arkitekturforskning og -formidling, og det er etter hvert en rekke faggrupper som forsker på arkitektur – både sosiologer, kunstnere, antropologer og historikere, for å nevne noen. Hvem synes dere skal forske på arkitektur? Kun arkitekter? Er dere interessert i å lese om arkitekturforskning som er skrevet av ikke-arkitekter?

Nina Kielland: - En jeg virkelig hører på er forfatteren Kjartan Fløgstad. Han startet jo selv med arkitektstudiet, og det er en fryd å lese en som er i stand til å formidle seg som ham. Litt av problemet med vår yrkesgruppe er jo nettopp formidlingen, det er en utfordring å tenke: Hvem er dette for, hvem skal forstå dette? Det er neppe tilfeldig at en forfatter klarer å bringe nye tanker og nye innfallsvinkler inn på feltet. Jeg synes i det hele tatt at tverrfaglige diskusjoner av aktuelle spørsmål er veldig spennende.

Maryann Tvenning: - Det er absolutt interessant å lese om arkitektur skrevet av ikke-arkitekter. Arkitekter er trent i å være visuelle og mindre trent i å bruke ord. Det hadde kanskje ikke skadet om vi var dyktigere på verbal kommunikasjon noen ganger.

Jon Morten Breidablikk: - Omgivelsene våre er for viktig til at bare arkitekter bør skrive om dem. Mange andre skriver også om omgivelsene våre, uten at de er klar over at det de skriver om nettopp er Arkitektur. En annen innfallsvinkel til ting er avgjørende, derfor er det svært positivt at tidsskriftet er nordisk. Norge, Sverige og Danmark er forskjellige, og vil nok se ulikt på hverandres praksis. På andre områder er vi like. Vi må passe på så vi ikke ser oss blinde på vårt nærmiljø. Hvis vi alle løper i samme retning eller ser fra samme vinkel, så er det mye vi ikke ser. Jeg kunne for eksempel gjerne tenke meg å høre hva en japaner mener om norsk arkitektur.

Jeg tror vi kan bli flinkere til å inkludere forskningen i arkitekturdebatten og den kontinuerlige samfunnsdebatten. Derfor er det viktig at eksempelvis doktorgrader blir offentliggjort og formidlet skikkelig, og ikke bare støver ned på et kontor som bare doktoranden og sensorene kjenner eksistensen av.

Maryann Tvenning: - Doktoravhandling som utgis som artikkelsamlinger er mye lettere tilgjengelige enn monografier, etter min mening.

Nina Kielland: - Vi er nå i startfasen med en nasjonal arkitekturpolitikk i Norge. Det er startskuddet til noe som kan bli veldig bra, tror jeg, om vi helt fra starten av får i gang bred debatt og politisk dialog omkring hvordan vi ønsker å forme og utvikle våre fysiske omgivelser.

Arkitekturforskning som kompetansebygging

NA: - La oss ta temaet arkitekturforskning et lite skritt videre: Hvordan jobber dere med å bygge opp kompetanse på kontorene deres? Bruker dere arkitekturforskningen aktivt og systematisk? Hva betyr en doktorgrad når en søker på jobb hos dere – betraktes det som en fordel eller en ulempe med doktorgrad i portefolien, for å sette det litt på spissen?

Jon Morten Breidablikk: - Vi har en plan for kompetanseoppbygging på kontoret. Det er naturligvis et frivillighetsaspekt i det, men vi har et minstemål. Materialteknologi, energi og miljø er eksempler på områder vi er aktive på å stadig bygge kompetanse og holde oss oppdatert på. Planlegging er et annet felt vi ønsker å utvikle oss kontinuerlig innenfor. Vi har historisk sett ikke arbeidet mye med boliger, men mest med offentlige bygg som skoler, museer og lignende. Men vi bør gå mer i dybden på boligområdet etter hvert. Fra ledelsens side har vi diskutert hvordan vi ønsker at virksomheten skal drives og konsentrere seg. Da er det sentralt for å holde på entusiasme og engasjement at kompetanseheving må bli en positiv utfordring, ikke et uoverstigelig hinder. SINTEF er ett eksempel på forskning vi aktivt oppsøker. Vi har ingen arkitekturteorigruppe eller filosofigruppe på kontoret, men jeg synes det er interessant å få vite ting som jeg i utgangspunktet ikke har spurt om. I Eggen Arkitekter inviterte vi nylig en PhD-kandidat hos oss, og vi har også tidligere hatt innom folk som har tatt PhD mens de har arbeidet til å holde foredrag. De bidrar både faglig og ikke minst med interessant metodikk. Vi er på en måte allmennpraktikere, men vi ser godt at de med doktorgrad kan ha en spisskompetanse som vi kan ha bruk for på kontoret, derfor er vi aktivt oppsøkende i forhold til informasjon.

Maryann Tvenning: - I Pir II har vi tatt et rykk – alle må skrive noe, alle må tegne noe og prestere noe. For vårt kontor er det status å få bli med på konkurranser, det er det dyreste vi gjør, men det er samtidig den viktigste kompetanseoppbyggingen vår. Konkurranser innebærer mye jobb, og timebetalingen for kontoret er fryktelig lav, men hvis vi går seirende ut av slike ofte prestisjefulle konkurranser medfører det mye ny kompetanseoppbygging – da får vi jo oftest et helt panel av eksperter å forholde oss til også. Deltakelse i konkurranser er derfor en bevisst strategi for å bygge kompetanse hos de ansatte individuelt, og ved kontoret som helhet. Vi har også nær kontakt og hyppig utveksling med både SINTEF og NTNU, ettersom vi er lokalisert tre hundre og femti meter fra universitetets Fakultet for arkitektur og billedkunst. PhD-kandidater kan jeg ikke huske at vi har tatt imot, men jeg kan aldri tenke meg at det ville bli sett på som en ulempe hos oss om det hadde kommet en med doktorgrad her.

Nina Kielland: - Å bruke arkitekturforskning aktivt, handler om ressurser. Per Knudsen Arkitekter har i hvert fall hatt én søker med PhD. Det kommer imidlertid også litt an på hvor lenge vedkommende har vært utenfor praksis. NTNU kunne gjerne oppmuntre til at folk tar PhD innenfor et arkitektkontormiljø, såkalt nærings-PhD, som er på trappene. Når det gjelder kompetansebygging hos oss, har vi på samme måte som Pir II brukt konkurransen som medium for etterutdanning og utvikling. Vi vant for eksempel en sykehuskonkurranse i Bergen for et par år siden, og da samarbeidet vi med en barnelege og en psykiater. Vi hadde aldri vunnet den konkurransen uten den tverrfaglige kompetansen som ble stilt til rådighet for oss gjennom dette samarbeidet. I tillegg til konkurransene sender vi, som de andre kontorene, våre ansatte på kurs med jevne mellomrom. Gjennom medarbeidersamtalene får de definere tre områder de ønsker å heve kompetansen innen-

for, så prøver vi å få det til å passe med kontorets spissing, som de siste årene har gått mye i retning av arkitekturteknologi, energi og miljø.

NA: - *Det er en diskusjon internasjonalt nå om arkitekturforskning kan være noe annet og noe mer enn tradisjonell forskning. Kan for eksempel arkitektarbeide som har som mål å skape byggekunst, være en form for praksis som fortjener forskningsbetegnelsen? Jeg tenker da på at begrepet "research by design" er en stadig mer aktuell problemstilling, og har lyst til å høre hva dere mener.*

Jon Morten Breidablikk: - Jeg liker å høre på Gunnar Danbolt i P2 (Norsk Rikskringkasting) som er dyktig til å formidle kunst, han har forsket på kunst, har en utrolig bredde, og kan si mye med både stor innsikt og klokskap. Men så kommer du ikke utenom kunstneren – er det ikke en type forskning kunstneren også bedriver? Han forsker i farge, i lys, i teknikk – han velger på en måte å si: Dette skal jeg utforske, enten det er tema, materialvalg, komposisjon. Er ikke både forskeren og kunstneren forskere? Tar de ikke begge et valg om hva de vil undersøke, og gir seg ikke før de har kommet til bunns i saken? Hvis vi oversetter til arkitektur, så har vi alle en agenda, som gjerne kan forandre seg, som vi kanskje kan velge selv til en viss grad om vi vil sette på dagsorden, om vi vil komme til bunns i et problem. Arkitektur er absolutt forskning.

NA: - *Men er det ikke slik at det er en viss forskjell mellom det en arkitekt og en kunstner finner ut, og det en forsker finner ut, i den forstand at arkitekter og kunstnere ofte lager det enestående verket, mens forskere søker generisk kunnskap som andre kan benytte på samme måte.*

Nina Kielland: - Jeg vil skyte inn at forskningen må være sporbar, men det er jo vanskelig i vårt fag, der det ofte kan være helt umulig å gå tilbake og gjenkalle hvordan vi beveget oss fra det ene punktet til det neste. Det vil si at vi kan ikke alltid gå tilbake og etterprøve vår "forskning".

Evaluering av tidsskriftet Nordisk Arkitekturforskning

NA: *NA gikk gjennom en ansiktsløftning i 2008, og kommer nå ut i vesentlig større format enn tidligere. Bildebruk og innholdsmessig organisering er også justert fra det tidligere formatet. Hva mener dere om utseende og format på tidsskriftet?*

Maryann Tvenning: - Jeg synes NA virker oversiktlig og lett tilgjengelig til å være et forskningstidsskrift. Det kunne gjerne vært forfatterbilde først i artiklene. Bildene passet ikke så godt til innholdet i artiklene jeg leste. For arkitekter er bildene særdeles viktige, så de kunne gjerne vært bedre og mer fremtredende.

NA: - *Skribentene har kanskje ikke vært bevisste nok i forhold til billedmaterialet?*

Maryann Tvenning: - Det er kanskje en annen visuell tilnærming i en slik formidlingsform enn det praktiserende arkitekter er vant til?

Nina Kielland: - På en måte er det avslappende og fint at bildene er i svart/hvitt, men på den annen side har fargene en dynamikk, og enkelte kvaliteter går åpenbart tapt når bildene blir fargeløse. Man risikerer å miste et virkemiddel som er viktig for en lesende arkitekt. Foto kan godt være sort/hvitt, mens andre illustrasjoner/plansjer kanskje bør være i farger? Typografien var lett å lese og lett tilgjengelig.

Jon Morten Breidablikk: - Jeg likte best det nye, store formatet. Det gir litt mer rom og større frihet, og jeg synes det nå er bedre balanse mellom illustrasjoner og tekst i forhold til den gamle, kvadratiske utgaven. Forfatterbilder bør stå først, her er jeg på linje med Maryann. Abstractene liker jeg godt. De fungerer som en appetittvekker til artikkelen, og toucher innom konklusjonen. Dette bidrar til å gjøre tidsskriftet mer tilgjengelig for meg

NA: - Hvis dere skulle ta tak i én ting for å forbedre tidsskriftet slik at det kunne kommunisere bedre med praktiserende arkitekter, hvor ville dere da ta fatt?

Nina Kielland: - Abstractet kunne gjerne vært oversatt til norsk eller et nordisk språk også, slik at man relativt hurtig kan se om dette er en artikkel man ønsker å investere mer tid på å fordype seg i. Det å velge selv hvor langt du vil gå inn i ting er viktig. Å tilgjengeliggjøre doktorgradene i større grad vil være interessant for oss i praksis.

Jon Morten Breidablikk: - Jeg er enig med Nina både når det gjelder doktorgrader og språk. Universitetsspråket blir mer og mer engelsk, og for dere er det kanskje en selvfølge å måtte skrive på engelsk for å nå ut. Men for oss i praksis er det ikke nødvendigvis innlysende å bruke mye engelsk fagspråk til daglig, der vi gjerne må være svært presise for å være sikker på at vi blir forstått.

Det er veldig fint at man har temanummer – det liker jeg.

NA: - Hva med innholdet i tidsskriftet – skrives det om emner dere oppfatter har relevans for praksis?

Maryann Tvenning: - Når det gjelder et par av de foregående numrene i NA, så var det noen artikler i Landscape and Landscape Architecture (nr. 2/2008) som ikke var så givende for min del, mens i Designing the Experience City (nr. 1/2008) var alt interessant og relevant.

Jon Morten Breidablikk: - For å være spesifikk, vil jeg tilbake til artikkelen Vejnettet og det urban-rurale landskap av Thomas Juel Clemmensen i nr. 2/2008, Landscape and Landscape Architecture. Artikkelen er veldig interessant fordi den ikke bare dreier seg om veinettet, men om hvordan våre samfunn ser ut i dag, og hvordan de preges av en del overordnede forhold som vi arkitekter ikke alltid legger oss så mye borti. Juel Clemmensen skriver innsiktsfullt om antennebyene, og hvordan de har forandret vårt samfunn i stor grad. Noen overordnede strukturer, som trafikal organisering, former oss, uavhengig av stedets identitet og om vi bor i Norge eller Kina. Det tvinger oss til det funksjonsdelte samfunn som vi fortsatt sliter veldig med, og som i stadig sterkere grad festner seg. Det gamle bysamfunnet, rutenettsamfunnet, blir stadig mindre relevant i global målestokk. Hvorfor gjør vi ikke et skikkelig dramatisk grep for å endre og omforme antennestrukturen i byene våre? De som jobber med planlegging på vanlig nivå, aksepterer denne utviklingen og forsøker å gjøre det beste ut av det, ikke sant? Teknologene tenker slik også. Derfor er det viktig med samfunnsviten-skapene oppe i disse problemstillingene, for dette angår ikke bare oss, men alle. Hele verden begynner jo å se ut som et stort antennelandskap. Landskapene blir bygd igjen med antenner som ikke har kontakt. Her finner vi kimen til en grunnleggende debatt, etter min oppfatning.

Pia Billes artikkel i samme nummer om byutviklingsplanlegging mellom urban design og nettverksstyring tar opp en debatt som var veldig interessant da den pågikk i forbindelse med arkitektkonkurransen ved Trekroner utenfor København for fem-seks år siden – jeg var der selv, så jeg husker det godt – men det som ble bygd til slutt var mindre interessant. Antennebyprinsippet ble det her også til slutt. Vi må ofte stille oss de samme spørsmålene om igjen og om igjen – selv om utviklingen løper videre. At forskningen formulerer spørsmål er viktigere enn at den gir klare svar.

Maryann Tvenning: - Det som er verdifullt med slike artikler som tidsskriftet byr på, er forsøkene på å se ting i en større sammenheng enn det avisene klarer. En distanse til alt det som foregår her og nå, er ok, det hører hjemme i NA.

NA: - Savner dere umiddelbart stoff som ser mer "arkitektmessig" ut? Som presenterer realiserte prosjekter og spektakulære bygg? Som kritiserer aktuelle prosjekter? Som er mer tidsriktig?

Maryann Tvenning: - Vi mangler vel ikke akkurat "tidsriktige" arkitekturtidsskrifter?

Nina Kielland: - Arkitekturtidsskriftene nærmer seg den kulørte presse. Det er greit at tidsskriftet er noe mer neddempet enn de andre tidsskriftene, men jeg savner nok likevel noe bedre billedlig underlag av temaene som artiklene behandler. Jeg savner analysetegningen, illustrasjonen som underbygger analysene.

Jon Morten Breidablikk: - Vår tid er mer åpen for ulike uttrykk enn noensinne tidligere – men likevel følger vi nok med den store strømmen de fleste av oss. NA kan være et godt korrektiv til denne strømmen, disse trendene – en skal sette seg på stranda av og til for å se elva på avstand, la strømmen flyte forbi. Det å finne gode ord som visualiserer, fokuserer en diskusjon og skaper assosiasjon, er viktig. Begrepsavklaring og begrepsutvikling er viktig.

NA: - *Hva kan være interessante temaer for tidsskriftet Nordisk Arkitekturforskning framover?*

Maryann Tvenning: - Alt går så hurtig nå. Det kunne vært interessant å se nærmere på tidløshet som begrep.

Jon Morten Breidablikk: - Ja, hvordan arkitekturen kan være aktuell utover sin samtid er et tema. Hva er identitet? Jeg fikk faktisk for en tid tilbake i oppdrag å holde et foredrag for betongbransjen om emnet arkitektur og identitet. Etter først å ha tenkt meg nøye om, måtte jeg snakke med mange om hva dette egentlig vil si, hvilke deler av våre omgivelser vi føler identitet med, og hvorfor.

Nina Kielland: - Tektonikk er et fagområde det undervises i ved universitetet, og som er et kraftig verktøy til å utvikle god arkitektur. Hva med de ulike verktøyene vi jobber med i dag – hvordan påvirker de arkitekturen? Det lurer jeg på, og kunne tenke meg å vite mer om. Ytre påvirkninger på arkitekturen – der finanskrisen kan få lov til å tjene som eksempel - er et annet tema jeg tror vil være interessant framover.

NA: - *Hjertelig takk for samtalen, og takk for at dere tok dere tid til å komme!*

PRESENTASJON AV PER KNUDSEN ARKITEKTKONTOR AS (PKA), EGGEN ARKITEKTER AS OG PIR II ARKITEKTKONTOR AS.

Per Knudsen Arkitektkontor AS (PKA):

PKA har vært i kontinuerlig drift siden 1979, og er med sine 27 ansatte et stort arkitektkontor i norsk sammenheng. Firmaet har mottatt en rekke priser for sine bygg, og er premiært i mange arkitektkonkurranser.

Blant større prosjekter fra PKA trekker firmaet frem Telenor Fornebu, universitetsutbygging på NTNU Dragvoll, NTH EL A og EFI, ny flystasjon for Forsvaret på Gardermoen, kontor- og laboratoriebygg som Statoil Rotvoll i Trondheim, Statens Hus på Steinkjer og i Trondheim.

For Miljøbygget i Teknobyen, Trondheim mottok PKA den prestisjetunge prisen for Årets Bygg i Norge i 2009. Bygget er landets mest energigjerrige kontorbygning med et beregnet energiforbruk på 83 kWh per kvadratmeter per år.

PKA deltok også sammen med blant andre Studio 4 Arkitekter i rehabiliteringen av 1902-bygget ved St. Olavs hospital i Trondheim, som ble kåret til Årets Bygg i Norge i 2008.

PKA mottok også Prix d'Excellence i 2005, AIA Honor Awards i 2004 og Bentley-prisen i 1999 for Telenor Fornebu.

PKA har 27 ansatte. Omsetning i 2008: 32,8 millioner kroner.
<http://www.pka.no/>

Eggen Arkitekter AS:

Nils Henrik Eggen etablerte arkitektkontoret i 1963, etter å ha blitt engasjert til å tegne Oppdal sentralskole. Kontoret flyttet inn i ombygde lokaler på gården Havstein Vestre på Byåsen i 1969.

I 1997 ble Jon Morten Breidablikk og Iver Corneil medeiere i selskapet, som endret navn til Eggen Arkitekter AS.

Kontorets mest prestisjefulle oppdrag er nok gjenoppbyggingen av Erkebispegården i Trondheim, der Eggen Arkitekter hadde ansvar både for prosjektering av nybyggene og design av innredning og museumsutstillinger. Prosjektet omfatter gjenoppbygging av sør- og vestfløyen etter brannen i 1983. Nybyggene er tilpasset det eldre anlegget i form, skala og tyngde, men framstår samtidig som moderne elementer med et formspråk som tilfører omgivelsene nye kvaliteter. Anlegget ble ferdigstilt til Trondheims 1000-årsjubileum i 1997, og ble kåret til årets museum i Norge i 1998. Bygget fikk også den nasjonale Murverksprisen i 1999.

I likhet med PKA har Eggen Arkitekter mottatt en rekke priser for sin arkitektur. Trondheim kommunes byggeskikkpris for 2009 er nevnt. Den samme prisen mottok kontoret også i 2006 for besøkscenteret ved Nidarosdomens Vestfrontplass.

Eggen Arkitekter har 19 ansatte. Omsetning i 2008: 17,5 millioner kroner.
<http://www.eggen-arkitekter.no/>

Pir II Arkitekter AS:

På de seksten årene som har gått siden Pir II ble etablert i 1994, har kontoret vunnet en lang rekke arkitektkonkurranser og høstet heder med prisvinnende arkitektur nasjonalt og internasjonalt. Et godt eksempel er Kvernhuset Ungdomsskole i Fredrikstad, prosjektert i samarbeid med Duncan Lewis Architects, som gikk til topps i arkitektkonkurranse om en ny skolebygning i to etasjer og en frittliggende treningshall på en ubebygd naturskogstomt i 1998.

Av utmerkelser for det ferdige skolebygget mottok Pir II Fredrikstad kommunes byggeskikkpris, Økobyggs miljøpris 2000 og Design Share Internationals "Honor Award" for innovative skolebygg i 2003. Prosjektet ble dessuten utstilt på arkitekturbiennalen i Venezia i 2000, og ble nominert til Mies van der Rohe-prisen i 2003.

Et annet godt eksempel på Pir IIs arkitektoniske praksis er Rockheim, det nasjonale senteret for pop og rock i Trondheim, tildelt Statsbyggs førstepremie i arkitektkonkurransen i 2007. Den eksisterende lagerbygningen av høy antikvarisk verdi fra 1920 er blitt transformert til et nytt opplevelsessenter. Prosjektet har høstet svært positiv omtale for sin tydelighet og lesbarhet i skillet mellom nytt og gammelt. Rockheim åpner i 2010.

Pir II Arkitekter mottok dessuten Økobyggs miljøpris for Kvernhuset skole i 2000.

Pir II Arkitekter har totalt 17 ansatte, med hovedkontor i Trondheim, samt filialer i Oslo og Buenos Aires. Omsetning i 2008: 14,6 millioner kroner
<http://www.pir2.no/>

For Miljøbygget i Teknobyen, Trondheim, mottok Per Knudsen Arkitektkontor AS den prestisjetunge prisen for Årets Bygg i Norge i 2009. Bygget er landets mest energigjerrige kontorbygning med et beregnet energiforbruk på 83 kWh per kvadratmeter per år.

Nedre Singsakerslette studentby noen hundre meter nordvest for campus Gløshaugen ved NTNU i Trondheim var preget av forfall inntil PKA og Eggen Arkitekter, samt Løvetanna Landskap, i 1998 fikk i oppdrag av Student-samskipnaden i Trondheim å dels rehabilitere bygningsmasse som går helt tilbake til 1860-tallet, dels bygge nytt på det sentrumsnære og tradisjonsrike området. Utbygningsperioden varte i ti år, og det ferdige resultatet ble belønnet med Trondheim kommunes Byggeskikkpris for 2009.

Besøksenteret ved Nidarosdomen i Trondheim ble prosjektert av Eggen Arkitekter AS, og fra januar 2005 til mai 2006 reist over katedralens gamle steinhuggerverksteder, som ble relokalisert noen hundre meter lenger vest, på Kalvskinnet. Bygget ble kåret til vinner av Trondheim kommunes Byggeskikkpris i 2006.

Kvernhuset Ungdomsskole i Fredrikstad, av Pir II Arkitektkontor AS i samarbeid med Duncan Lewis Architects. For dette særpregede skolebygget, ferdigstilt i 2002, mottok Pir II en rekke utmerkelse både nasjonalt og internasjonalt, og var nominert til Mies van der Rohe-prisen i 2003.

Det nasjonale senteret for pop og rock på Brattøra helt ute mot fjorden i Trondheim.

Interiør fra Øysteinsalen i Erkebispegården, tegnet av Eggen Arkitekter AS.

Erkebispegården rett syd for Nidarosdomen katedral i Trondheim var fra 1100-tallet midtpunktet i den norske kirkeprovinsen, som foruten Norge omfattet Færøene, Shetland, Isle of Man, Island og Grønland. Eggen Arkitekter AS fikk oppdraget med å reise en ny sørflyøy og en ny østflyøy, etter at disse ble lagt i grus i en forferdelig brann som herjet anlegget i 1983. Det gamle erkebispesetet, i dag et vitalt museumssenter, ble ferdigstilt til Trondheims 1000-årsjubileum i 1997, og kåret til årets museum i Norge i 1998. Bygget ble også hedret med den nasjonale Murverksprisen i 1999.

AUTHOR

Kenneth Stoltz

Informasjonsrådgiver, Cand.philol
NTNU, Norwegian University of Science and Technology,
Faculty of Architecture and Fine Art, Trondheim, Norway
kenneth.stoltz@ntnu.no